

Сиверска Л.Б. Функционирование иностранного капитала в банковской системе Украины

Определена роль иностранного капитала в банковской системе Украины и охарактеризованы позитивные и негативные аспекты влияния иностранного капитала на функционирование отечественного банковского сектора. Предложен необходимый перечень мероприятий, которые следует реализовать для обеспечения эффективности процесса вхождения иностранного капитала в отечественный банковский бизнес.

Ключевые слова: банк, иностранный капитал, банковская система, банки с иностранным капиталом.

Siverska L.B. Functioning of the foreign capital in the banking system of Ukraine

In the article the role of foreign capital in the banking system of Ukraine is determined and the positive and negative aspects of influencing of foreign capital are described on functioning of home bank sector. The necessary list of measures that it follows to realize for providing of efficiency of process of including of foreign capital in home bank business is suggested.

Keywords: bank, foreign capital, banking system, banks with a foreign capital.

УДК 336.71

Доц. В.А. Сидоренко, канд. екон. наук –

Київський національний торговельно-економічний університет

КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Висвітлено сучасний стан та особливості кредитної діяльності банків, досліджено динамічні зміни в обсягах, складі і структурі кредитного портфеля банків України, охарактеризовано причини змін та намічено шляхи активізації банківського кредитування.

Ключові слова: кредитна діяльність, кредитний портфель, аналіз кредитного портфеля, структура кредитного портфеля.

Вступ. Важливим важелем у стимулюванні економічного розвитку будь-якої країни виступає кредит. Банківське кредитування – важлива складова економіки і фінансового сектора України. Як свідчить практика банківської діяльності, кредити займають вагомую частку в активних операціях банків, при цьому саме кредитування приносить банківським установам значну частину прибутків.

На сучасному етапі економічного розвитку одним із важливих шляхів виходу України з кризового стану є подальший розвиток та підвищення ефективності банківського кредитування. Це зумовлено тим, що останнім часом банківські установи дещо уповільнили свою діяльність на ринку кредитування, що є негативним наслідком світової економічної кризи у більшості країн світу. Зазначимо, що у 2005-2007 рр. банківське кредитування розвивалося стрімкими темпами: за цей період ринок корпоративного кредитування виріс більш ніж у 5 разів. Зросла і значущість кредитів населення, споживчого кредиту, товарного кредиту тощо, які відігравали важливу роль як для банківського сектора, так і для економіки країни загалом. Співвідношення роздрібних кредитів і ВВП зросло майже в 4 рази [92].

З початком фінансової кризи внаслідок неповернення великої кількості кредитів, зменшення тимчасово вільних коштів банків, введення обмежень на кредитування, зростання вартості кредитних ресурсів спостерігалось уповільнення темпів видачі кредитів. А наприкінці 2008 р. Національний банк України ввів обмеження на видачу будь-яких видів кредитів, яке розповсюджувалося мало не на всі вітчизняні банки. Зазначимо, що це був один з найскладніших періодів становлення та розвитку банківської системи України. Як наслідок, на кінець 2011 р. лише 10-15 % всіх банків України (із діючих 182 банків) інтенсивно кредитували реальний сектор економіки, серед яких – ПриватБанк, Укрексімбанк, ВТБ Банк, Укрсоцбанк, Ощадбанк. Отже, можна зробити висновок, що навіть четверта частина всіх вітчизняних банків не здійснювала основну діяльність в повному обсязі.

На сучасному етапі тенденції розвитку банківської кредитної діяльності досліджено у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, зокрема О. Барановського, А. Белякова, О. Васюренка, В. Вітлінського, О. Вовчак, Н. Волошина, О. Гейця, А. Герасимовича, В. Грушка, О. Дзюблюка, М. Дмитренко, С. Кабушкіна, М. Козоріз, Л. Кузнецової, В. Міщенко, А. Мороза, З. Морсмана, С. Науменкової, Л. Примостки, С. Реверчука, З. Щибиволака та інших. Однак, незважаючи на досить високий рівень досліджень кредитної діяльності, зміни, які відбуваються у банківській системі і в економіці під впливом глобалізаційних процесів, зумовлюють необхідність поглибленого аналізу кредитної діяльності банків та тенденцій її розвитку на сучасному етапі, що й визначає актуальність досліджуваних у цій роботі питань.

Метою цього дослідження є висвітлення сучасного стану і особливостей кредитної діяльності банків та окреслення тенденцій її розвитку в посткризовому періоді.

Виклад основного матеріалу. В умовах стрімкого розвитку глобалізаційних процесів істотно зростає не тільки значення банків у сучасній економіці, а й вимоги до них, що стосуються підвищення рівня капіталізації, удосконалення систем управління ризиками, підвищення стабільності функціонування тощо. На сучасному етапі розвитку банківської системи України кредитна та депозитна діяльність усе ж домінують у вітчизняних банках, незважаючи на появу порівняно нових нетрадиційних банківських операцій, а кредитування економіки залишається однією з найважливіших функцій банків. Зазначимо, що в активах вітчизняних банків частка кредитного портфеля упродовж останніх років становила майже 80 % (табл. 1).

Проведений аналіз обсягів кредитного портфеля банків України за 2005-2011 рр. (табл. 1) доводить, що обсяг наданих кредитів станом на 01.01.2011 р. становив 757891 млн грн, що майже у 8 разів перевищує обсяг вимог за кредитами на початку 2005 р. (96945 млн грн). У структурі кредитів найбільшу частку займали кредити суб'єктам господарювання (від 56,9 % до 75,17 %). Як свідчать дані табл. 2, частка кредитів, наданих фізичним особам, зростала до 2009 р. і становила 33,94 % (станом на 01.01.2005 р. вона дорівнювала 15,05 %). Упродовж 2009-2010 рр. обсяги кредитів, наданих фізичним

особам, скоротилися (з 268857 млн грн до 191197 млн грн), темп приросту зазначених кредитів також уповільнився, а їх частка станом на 01.01.2011 знизилася до 25,23 %.

Табл. 1. Частка кредитного портфеля в активах банків України на 01.01.2005-2011 рр. [1]

№ з/п	Показник	На 01.01. 2005	На 01.01. 2006	На 01.01. 2007	На 01.01. 2008	На 01.01. 2009	На 01.01. 2010	На 01.01. 2011
1	Активи, млн грн	134348	213878	340179	599396	926086	880302	942280
2	Кредитний портфель, млн грн	96945	156268	268294	485368	792244	747348	757891
3	Частка кредитного портфеля в активах, %	72,16	73,06	78,87	80,98	85,55	84,90	80,43

Табл. 2. Склад і структура кредитного портфеля банків України у 2005-2010 рр. [1]

№ з/п	Назва показника	На 01.01. 2005	На 01.01. 2006	На 01.01. 2007	На 01.01. 2008	На 01.01. 2009	На 01.01. 2010	На 01.01. 2011
1.	Кредитний портфель, млн грн	96945	156268	268294	485368	792244	747348	757891
1.1	У тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання	72875	109020	167661	276184	472584	474991	502752
1.2	кредити, надані фізичним особам	14599	33156	77755	153633	268857	222538	191197
2.	Довгострокові кредити, млн грн	45531	86227	157224	291963	507715	441778	420194
3.	Прострочена заборгованість за кредитами, млн грн	3145	3379	4456	6357	18015	69935	90319
4.	Резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями, млн грн	6367	8328	12246	18477	44502	99238	114774
1.	Кредитний портфель, %	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
1.1	У тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання	75,17	69,76	62,49	56,90	59,65	63,56	66,34
1.2	кредити, надані фізичним особам	15,05	21,22	28,98	31,66	33,94	29,78	25,23
2.	Довгострокові кредити, %	46,97	55,18	58,60	60,15	64,09	59,11	55,44
3.	Прострочені кредити, %	3,24	2,16	1,66	1,31	2,27	9,36	11,92
4.	Резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями, %	6,56	5,33	4,54	3,81	6,11	16,38	20,02

Водночас спостерігалася тенденція до постійного збільшення впродовж 2005-2010 рр. обсягів простроченої заборгованості за кредитами (з 3145 млн грн до 258408 млн грн), проте за рахунок значного збільшення обсягу кредитного портфеля, частка прострочених кредитів до вересня 2008 р. скоротилася з 3,24 % до 1,31 %. Починаючи із 01.01.2009 р. рівень прострочених кредитів різко зріс – від 2,27 % до 11,92 % станом на 01.01.2011 р. і надалі продовжував зростати.

Особливо високий обсяг неповернень виявився у банках, що спеціалізуються на споживчому кредитуванні: у деяких гравців фінансового ринку, за експертними оцінками, проблемна заборгованість перевищувала на той час 30 % виданих позик. Більш високі темпи зростання прострочення в корпоративному секторі зумовлюються порівняно короткими строками кредитування і складнощами з рефінансуванням боргів. Найбільш підданими цим ризикам виявились компанії будівельного сектора, оптової і роздрібної торгівлі, у яких боргове навантаження історично високе.

Зазначимо, що офіційна статистика не відображає реальної картини. Реально "поганих" боргів більше, оскільки, по-перше, в банківських звітах не знайшла відображення та частка прострочених кредитів, яка вже передана колекторам. По-друге, банки у звітності не зазначають, що саме вони вважають простроченим кредитом (залежно від підходу банку в звітність може потрапити і технічна "прострочка" (невчасно дійшов платіж), і спізнення з черговим платежем на кілька днів. А деякі банки в своїх договорах зазначають, що прострочена заборгованість зараховується на баланс тільки по закінченні стр. кредитного договору. Тому дані на балансах банків можна оцінювати лише як індикатор максимального рівня ризику за сектором кредитування.

За оцінками експертів міжнародних рейтингових агентств, кожен другий позичальник в Україні не в змозі погашати кредит на прийнятних умовах і реструктуризував його. Найчастіше пролонгацію позик використовували корпоративні клієнти (малий і середній бізнес) банків. А відтак, якщо користуватися широким визначенням проблемної заборгованості, що включає реструктуризовані борги, то вона мала б вимірюватися на рівні 50-60 %.

Зазначене свідчить про істотне погіршення якості кредитного портфеля українських банків унаслідок погіршення фінансового становища значної кількості позичальників за час кризи. Саме необхідність страхування від ризиків неповернення наданих позик змусила банки здійснювати значні відрахування до резервів (31,1 % від витрат), що, своєю чергою, збільшувало їх загальні витрати і, як наслідок, вплинуло на розмір збитків. Необхідно зазначити, що за результатами роботи 2010 р. банківська система мала від'ємний фінансовий результат – розмір збитків сягав 13027 млн грн [2].

У структурі кредитних вкладень за видами валют обсяг кредитів, наданих в іноземній валюті до 01.10.2010 р., перевищував обсяг кредитів, наданих в національній валюті, водночас спостерігалася тенденція до його зменшення. Перевищення кредитних вкладень у національній валюті над вкладеннями в іноземній валюті загалом по банківській системі було лише з 01.10.2010 р. Вже станом на 01.01.2011 р. кредити, надані в національній ва-

люті, незначно перевищували кредити, надані в іноземній валюті (51,50 % або 389900 млн грн) [2].

Сьогодні в Україні надзвичайно гострою залишається проблема формування джерел інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. Як свідчать дані табл. 3, частка кредитів банків у 2003-2010 рр. змінювалась всього на рівні 8,2-13,7 %, тоді як власні кошти суб'єктів займали понад 50 %.

Табл. 3. Частка джерел фінансування інвестицій в основний капітал у 2003-2010 рр.

Показник	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
<i>Відсотки до загального обсягу</i>								
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі за рахунок:								
коштів державного бюджету	7,0	10,5	5,5	5,5	5,6	5,0	4,4	6,3
коштів місцевих бюджетів	4,1	4,7	4,2	4,3	3,9	4,2	2,7	2,9
власних коштів підприємств та організацій	61,4	61,7	57,4	57,8	56,5	56,7	63,3	55,7
кредитів банків	8,2	7,6	14,8	15,5	16,6	17,3	14,2	13,7
коштів іноземних інвесторів	5,5	3,6	5,0	3,7	3,5	3,3	4,5	2,3
коштів населення на будівництво власних квартир ²	5,6	5,2	4,1	3,2	3,1
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	3,6	3,4	3,3	4,1	4,5	5,0	3,6	10,7
інших джерел фінансування	10,2	8,5	9,8	3,5	4,2	4,4	4,1	5,3

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України

Загалом інвестиційні кредити за 2006-2010 рр. зросли в абсолютній сумі майже у 3 рази і на 01.01.2011 р. становили 722664 млн грн, а їх частка за цей період змінювалась у межах 17,3-24,6 % (табл. 4).

Табл. 4. Динаміка та частка інвестиційних кредитів в кредитному портфелі банків України у 2006-2010 рр., на кінець р. [2]

Показник	2006	2007	2008	2009	2010
Кредитний портфель, млн грн	268294	485368	792244	747348	722664
Обсяги інвестиційних кредитів, млн грн	46544	88559	178787	192592	178046
Частка інвестиційних кредитів, %	17,3	18,2	22,6	25,8	24,6

Однак, незважаючи на зростання обсягів інвестиційних кредитів в абсолютній сумі майже втричі та збільшення їх частки в сукупному кредитному портфелі, вона досі залишається незначною порівняно із зарубіжними країнами, в яких аналогічний показник становить на рівні більш ніж 40 %, а частка таких кредитів в інвестиційних ресурсах фірм і корпорацій економічно розвинених країн перебуває у межах 25-60 %.

Проведений аналіз доводить, що сьогодні вітчизняна система кредитування самотужки не здатна протистояти зростанню рівня простроченої заборгованості через:

- відсутність програм з підвищення кредитної культури позичальників – як в плані планування витрат і використання кредитних ресурсів, так і в плані захисту своїх прав; відсутність кваліфікованих і незалежних консультантів з проблем боргових зобов'язань;

- наявність лише негативної інформації за кредитними історіями – реєстрація прострочень платежів і кількості кредитів не давали змоги всебічно поглянути на потенціал і вартість клієнта для кредитного інституту;
- неможливість налагодження рівноправного діалогу між позичальником і власником кредиту (кредитним інститутом чи колекторським агентством) внаслідок відсутності "зворотних" процедур, таких як введення уповноваженим органом "позасудового арбітражу" по справах, пов'язаних із заборгованістю (апеляція позичальника щодо неможливості пропозиції іншого графіка погашення чи неправильного відображення даних за придбаними кредитами) [3] тощо.

Висновок. Отже, тенденціями розвитку кредитної діяльності банків України є: зниження частки кредитів у загальних активах банків; превалювання кредитів нефінансовим корпораціям і домашнім господарствам, кредитів на поточну діяльність; відносне зростання частки довгострокових кредитів; мінливість валютної структури наданих кредитів і кредитних залишків; істотне зростання проблемної заборгованості.

Водночас дефіцит ресурсів спричиняє впровадження банками ефективніших програм ризик-менеджменту, що матеріалізується в ретельнішому оцінюванні кредитоспроможності позичальників, подовженні тривалості процедури надання кредиту, прийнятті рішень про надання кредитів здебільшого не кредитними менеджерами на місцях, а кредитними комітетами центральних офісів.

Література

1. Національний банк України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.nbu.gov.ua>.
2. Основні показники діяльності банків України. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm.
3. Гусев Д.Н. Коллекторские агентства в Великобритании: история и опыт регулирования / Д.Н. Гусев // Регламентация банковских операций. Документы и комментарии. – 2007. – № 5. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.reglament.net/bank/reglament/2007_5_article.htm.

Сидоренко В.А. Кредитная деятельность отечественных банков в современных условиях

Отражены современное состояние и особенности кредитной деятельности банков, исследованы динамические изменения в объемах, составе и структуре кредитного портфеля банков Украины, охарактеризованы причины изменений и намечены пути активизации банковского кредитования.

Ключевые слова: кредитная деятельность, кредитный портфель, анализ кредитного портфеля, структура кредитного портфеля.

Sydorenko V.A. Credit activity of home banks is in modern terms

The modern state and features of credit activity of banks are reflected in the article, dynamic changes are investigational in volumes, composition and structure of credit brief-case of banks of Ukraine, reasons of changes are described and the ways of activation of the bank crediting are set.

Keywords: credit activity, credit brief-case, analysis of credit brief-case, structure of credit brief-case.